

Margaret Ryznar*
Anna Stępień-Sporek**

HARMONIZACJA MAŁŻEŃSKIEGO PRAWA MAJĄTKOWEGO W USA I W UNII EUROPEJSKIEJ

I. Wprowadzenie

Kwestie majątkowe w rodzinie wprawdzie zwykle nie odgrywają kluczowej roli, ale bez ich uwzględnienia nie sposób sobie wyobrazić funkcjonowania rodziny. W związku z tym w ostatnich latach coraz częściej prowadzone są dyskusje dotyczące małżeńskiego prawa majątkowego, a obowiązujące regulacje są przedmiotem analizy i dyskusji. Pojawia się w związku z tym także pytanie, czy należy dążyć do harmonizacji małżeńskiego prawa majątkowego w Europie. Zagadnienie to było jednym z problemów, którym poświęcono konferencję zorganizowaną przez Komisję Europejskiego Prawa Rodzinnego (*Commission on European Family Law – CEFL*)¹, która odbyła się w Cambridge w dniach 8–10 kwietnia 2010 roku². Rozważania dotyczy-

* Margaret Ryznar – prawnik w Waszyngtonie.

** Dr Anna Stępień-Sporek – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, radca prawny.

¹ Jest to organizacja naukowo-badawcza z siedzibą w Utrechcie, założona 1 września 2001 r., która zapoczątkowała prace nad harmonizacją prawa rodzinnego w Europie (zob. <http://www.ceflonline.net>).

² Zob. M. Łączkowska, A. N. Schulz, A. Urbańska, *Przyszłość Rodzinnego Prawa Majątkowego w Europie. Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Cambridge, 8–10 IV 2010*, PiP 2010, nr 11, s. 127–129.

ły m.in. możliwości wypracowania jednolitych zasad odnoszących się do kwestii majątkowych i stanowiły one impuls do przygotowania niniejszego opracowania.

Analizując kwestię harmonizacji małżeńskiego prawa majątkowego w Unii Europejskiej, warto przeanalizować, jak podobne problemy są rozwiązywane w USA. Tam prawo rodzinne jest domeną poszczególnych stanów, między którymi występują często znaczne różnice, co skłania do porównań z Unią Europejską, gdzie prawo rodzinne jest regulowane na poziomie poszczególnych państw, a Unia nie ingeruje w przyjęte rozwiązania merytoryczne. Interesujące mogą zatem okazać się rozważania dotyczące tego, jak Amerykanie rozwiązują powstałe w związku z tym problemy. Poczynione uwagi mogą być przydatne w rozważaniach dotyczących harmonizacji prawa rodzinnego w Unii Europejskiej i zastanowienia się nad tym, jakie działania należy podejmować, aby rozwiązać problemy powstające w związku z różnym podejściem do kwestii majątkowych małżeńskich przez poszczególne państwa europejskie.

II. USA

W Stanach Zjednoczonych system federalny³ umożliwia stanom zachowanie władzy ustawodawczej, która nie jest przekazana na szczebel ogólnokrajowy⁴. W tym systemie wiele zagadnień odnoszących się do prawa rodzinnego, w tym również ustrojów majątkowych małżeńskich, pozostało w gestii poszczególnych stanów⁵. W konsekwencji szczegółowe zagadnienia doczekały się odmiennej regulacji w różnych stanach.

³ Na temat zasady federalizmu zob. R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2007, s. 50–51.

⁴ Zob. R. E. Levy, S. R. McAllister, *Defining the Roles of the National and State Governments in the American Federal System: A Symposium*, *Kansas Law Review* 1997, nr 45, s. 971. Na temat federalizmu w Europie zob. C. Mallat, *Federalism in the Middle East and Europe*, *Case Western Reserve Journal of International Law* 2003, nr 35, s. 1.

⁵ K. A. Collins, *Federalism's Fallacy: The Early Tradition of Federal Family Law and the Invention of States' Rights*, *Cardozo Law Review* 2005, nr 26, s. 1761. Ta autorka zauważa, że prawo rodzinne pozostaje obecnie domeną poszczególnych stanów, ale historycznie nie było w tym zakresie ograniczeń dla władz stanowych. Por. L. S. Adler, *Federalism and Family*, *Columbia Journal of Gender and Law* 1999, nr 8, s. 197. Z kolei ta ostatnia autorka dostrzega, że nie ma wystarczających źródeł do przyjęcia twierdzenia, że prawo rodzinne pozostawiono prawodawstwu stanowemu.

Można stwierdzić, że w Stanach Zjednoczonych występują dwa główne ustroje majątkowe małżeńskie. W każdym ze stanów przyjęto jako ustrój ustawowy bądź to sprawiedliwy podział (*equitable distribution*), który jednak nie zawsze prowadzi do podziału majątku małżeńskiego na dwie równe części, bądź wspólność majątkową (*community property*), której skutkiem jest podział majątku między małżonków na dwie, w przybliżeniu równe, części⁶.

Ustrój wspólności majątkowej stanowi ustrój ustawowy w mniejszości stanów, a mianowicie w Arizonie, Kalifornii, Idaho, Luizjanie, Newadzie, Nowym Meksyku, Teksasie, Waszyngtonie oraz Wisconsin. W tych stanach traktuje się małżeństwo jako swego rodzaju spółkę (*partnership*), w której nabywane prawa majątkowe i długi przypadają obojgu małżonkom i to najczęściej po równo⁷. W tych stanach w razie rozwodu dzieli się majątek na równe części⁸, aczkolwiek występują pewne rozbieżności w poszczególnych stanach odnoszące się do sposobu tego podziału.

W pozostałych stanach w razie rozwodu stosowana jest zasada sprawiedliwego podziału i małżonkowie mogą samodzielnie zarządzać swoimi majątkami w czasie trwania małżeństwa. Powszechnie akceptowaną teorię sprawiedliwego podziału przyrównuje się do rozwiązania spółki⁹. Każdy ze współników ma swój udział w spółce, ale te udziały nie muszą być równe. Stąd w razie rozwiązania spółki każdy ze współników otrzymuje udział odpowiadający jego wkładom do spółki. Przenosząc to na grunt małżeństwa należy stwierdzić, że „wkłady” małżonków nie ograniczają się do nabywanych przez każdego z nich praw majątkowych, ale rozciągają się na wszelkie „poświęcenia” na rzecz rodziny, w tym przykładowo w postaci opieki nad dziećmi¹⁰.

W razie rozwodu w tych stanach konieczne jest dokonanie sprawiedliwego podziału, co jak wyżej już zaznaczono, nie oznacza równego dzielenia majątku i nawet podział w stosunku 95:5 może zostać uznany za podział sprawiedliwy¹¹. Dokonując omawianego podziału sądy uwzględniają wiele czynników,

⁶ M. Ryznar, *All's Fair in Love and War: But What About in Divorce? The Fairness of Property Division in American and English Big Money Divorce Cases*, North Dakota Law Review 2010, nr 86 (w druku).

⁷ W. Q. De Funiak, M. J. Vaughn, *Principles of Community Property*, Chicago 1971.

⁸ Zob. np. § 2550–56 California Family Code (West 2004).

⁹ *Gibbons v. Gibbons*, 415 A.2d 1174, 1177 (N.J. Super. 1980).

¹⁰ M. Ryznar, *All's Fair in Love and War...*, *op. cit.*

¹¹ Np. *Bean v. Bean*, 115 S.W.3d 388, 393 (Mo. Ct. App. S.D. 2003).

takich jak długość trwania małżeństwa, przyczyny jego rozwiązania, wiek i stan zdrowia stron, wysokość i źródła ich dochodów, kwalifikacje zawodowe, obciążenia, a także potrzeby każdej ze stron¹². W tych stanach sądy mają dosyć dużą swobodę, a każde z orzeczeń oparte jest na specyficznych okolicznościach danej sprawy¹³.

Niezależnie od tego, który z ustrojów ustawowych został wybrany w danym stanie, małżonkowie mogą nabywać prawa majątkowe samodzielnie albo wspólnie. Podział tych praw majątkowych na te, które należą do majątku małżeńskiego (*marital property*) i należące do majątku osobistego (*separate property*) jest ważny w tych stanach, w których dokonuje się podziału jedynie majątku małżeńskiego, traktując majątek osobisty jako należący wyłącznie do jednego z małżonków i z tej przyczyny niepodlegający podziałowi¹⁴.

Mimo trudności w przyjęciu ogólnej zasady obowiązującej we wszystkich stanach, można wskazać, że niektóre prawa majątkowe są zwykle klasyfikowane jako składniki majątku osobistego (a w konsekwencji nie podlegają podziałowi), podczas gdy pozostałe stanowią majątek małżeński¹⁵. Majątek osobisty zwykle składa się ze wszystkich praw majątkowych, które zostały nabyte przez małżonka przed wstąpieniem w związek małżeński, praw majątkowych uzyskanych w drodze darowizny bądź dziedziczenia w trakcie trwania małżeństwa, odszkodowań za szkody na osobie¹⁶, praw majątkowych, będących na podstawie porozumienia małżonków składnikiem majątku osobistego¹⁷,

¹² Zob. np. 750 Illinois Compiled Statutes 5/504; § 46b-81, § 46b-82 Connecticut General Statutes.

¹³ Interesującej analizy orzeczeń dotyczących sprawiedliwego podziału dokonał np. Sanford N. Katz. Zob. *Notre Dame Law Review* 1998, nr 73, s. 1251.

¹⁴ W niektórych stanach możliwy jest podział między małżonków zarówno majątku małżeńskiego, jak i majątków osobistych każdego z małżonków. Dzielony jest zatem cały majątek, jaki posiadają małżonkowie.

¹⁵ W jednej ze spraw rozstrzyganych w Arizonie wyjaśniono, że prawa majątkowe uzyskują swój charakter jako składnik majątku osobistego bądź składnik majątku wspólnego w momencie, gdy dochodzi do ich nabycia (zob. *Honnas v. Honnas*, 648 P.2d 1045, 1046, Ariz. 1982). Taka kwalifikacja utrzymuje się przez cały czas trwania małżeństwa aż do momentu zmiany na podstawie umowy stron bądź z mocy prawa (*Potthoff v. Potthoff*, 627 P.2d 708, 712, Ariz. Ct. App. 1981).

¹⁶ *Fehring v. Fehring*, 58 A.D.3d 1061 (N.Y. App. Div. 2009).

¹⁷ *United States v. ELAM*, 112 F.3d 1036, 1038 (9th Cir. 1997). W tym orzeczeniu stwierdzono, że w Kalifornii dopuszczalne jest zawieranie umów pomiędzy małżonkami, w tym także umów przed wstąpieniem w związek małżeński, na podstawie których dochodzi do zmiany kwalifikacji danego składnika majątku wspólnego na składnik majątku osobistego.

praw majątkowych nabytych w trakcie separacji, a także dochodów i pożytków z wyżej wymienionych praw majątkowych. W wielu stanach traktuje się te składniki majątku jako niepodlegające podziałowi. Z kolei majątek małżeński składa się ze wszystkich praw majątkowych nabytych w czasie trwania małżeństwa, z wyjątkiem tych praw, które wchodzą do majątku osobistego¹⁸, praw majątkowych, które na mocy porozumienia małżonków stanowią składnik majątku małżeńskiego oraz praw majątkowych, które na skutek zmieszania (*commingling*) stały się składnikiem tego majątku¹⁹. We wszystkich stanach majątek wspólny podlega podziałowi.

Podsumowując powyższe należy stwierdzić, że występuje wiele różnic pomiędzy prawem poszczególnych stanów, wśród których na czoło wysuwają się odmienne założenia stojące u podstaw obowiązujących ustrojów ustawowych. Należy również pamiętać, że występuje wiele rozbieżności nawet między stanami, w których obowiązuje ten sam model ustawowy.

Spółeczeństwo amerykańskie jest bardzo mobilne, co z kolei może być źródłem problemów wynikających z rozbieżności w prawie poszczególnych stanów. Przykładowo, jeśli małżeństwo zostało zawarte w jednym stanie, a rozwód ma miejsce w innym, to należy odpowiedzieć na pytanie, która regulacja powinna być stosowana. Te kwestie reguluje prawo kolizyjne, które wskazuje, jakie prawo w danym przypadku stosować²⁰. Pary mogą również osiągnąć przewidywalny rezultat w postaci jasnego wskazania prawa właściwego zawierając umowę majątkową małżeńską (*premarital agreement*), w której kwestia ta zostanie uregulowana.

Wyżej wskazane różnice w prawie rodzinnym występujące pomiędzy poszczególnymi stanami zyskały powszechną akceptację i traktuje się je jako cechę charakterystyczną prawa amerykańskiego. Gdyby możliwa byłaby harmonizacja, można byłoby ją osiągnąć w dwojaki sposób. Po pierwsze, poprzez wyposażenie władz federalnych w kompetencję do uregulowania

¹⁸ Przykładowo w stanie Illinois występuje domniemanie, że mieszkanie nabyte w czasie trwania małżeństwa stanowi składnik majątku małżeńskiego, chociażby stroną czynności prawnej prowadzącej do jego nabycia był jeden z małżonków. Powyższe domniemanie może zostać obalone jedynie „jasnym i przekonującym dowodem” (*clear and convincing evidence*). *In re Marriage of Hegge*, 674 N.E.2d 124 (Ill. App. Ct. 1996).

¹⁹ Zob. A. Stępień-Sporek, M. Ryznar, *Nabywanie przedmiotów majątkowych przez małżonków z mieszanych funduszy*, PiP 2010, nr 11, s. 83.

²⁰ Na temat prawa kolizyjnego zob. E. M. Maltz, *Do Modern Theories of Conflict of Laws Work? The New Jersey Experience*, Rutgers Law Journal 2005, nr 36, s. 527.

prawa rodzinnego. Takie prawo federalne miałyby zastosowanie we wszystkich stanach zgodnie z zasadą supremacji²¹. Po drugie, możliwe byłoby zharmonizowanie poprzez przyjęcie przez poszczególne stany modelowej regulacji przygotowanej przez jakieś niezależne ciało.

Należy jednak pamiętać o co najmniej kilku przeszkodach w osiągnięciu sukcesu przy wyborze którejkolwiek z metod harmonizacji. Po pierwsze, federalizm albo inaczej system podziału władzy pomiędzy stanami a centralną władzą federalną²², jest osiągnięciem amerykańskiego systemu władzy²³. Jest to szczególnie istotne na gruncie prawa rodzinnego, w przypadku którego wartości i zwyczaje są odmienne w różnych rejonach kraju. W konsekwencji prawo rodzinne jest mocno osadzone w prawie stanowym, choć oczywiście niektóre zagadnienia są także przedmiotem rozważań na szczeblu federalnym²⁴. Przykładowo, na tym szczeblu rozstrzyga się o odpowiedzialności karnej za przemoc domową, czy nie wywiązywanie się z obowiązku alimentacyjnego względem dzieci²⁵. Niemniej jednak większość spraw z zakresu prawa rodzinnego jest regulowana przez prawo stanowe, co w pewnym zakresie utrudnia harmonizację.

Wprawdzie ustawy modelowe sprzyjają wysiłkom harmonizacyjnym w amerykańskim prawie rodzinnym, ale dotychczas te wysiłki nie zakończyły się powodzeniem z kilku powodów. W szczególności harmonizacji nie sprzyja fakt, że modelowa legislacja jest rzadko w całości przyjmowana w poszczególnych stanach. Zwykle stanowi ona swego rodzaju wzór, który jest przyjmowany ze zmianami. Co więcej, chociaż podejmowano działania

²¹ G. B. Pursley, *Preemption in Congress*, Ohio State Law Journal 2010, nr 71, s. 511.

²² Szerzej zob. np. R. Tokarczyk, *op. cit.*, s. 50.

²³ *Gonzales v. Raich*, 545 U.S. 1, 42 (2005) (zdanie odrębne sędzi J. O'Connor, która stwierdziła, że „jedną z głównych zalet federalizmu jest promowanie innowacji poprzez umożliwienie tego, że jeden odważny stan może, jeśli jego obywatele tak zdecydują, stanowić swego rodzaju laboratorium i prowadzić społeczne oraz ekonomiczne nowatorskie eksperymenty bez ryzyka dla reszty kraju.”).

²⁴ Sędzia Antonin Scalia wyraził zaniepokojenie federalizacją prawa rodzinnego: „Uważam, że jest rzeczą oczywistą, iż [...] będziemy zapoczątkowywać nowy ustrój sądowego i federalnego ustalania prawa rodzinnego. Brak mi jednak podstaw do przyjęcia, że sędziowie federalni będą lepsi w tym przedmiocie od legislatur stanowych; zaletą legislatur stanowych jest to, że wyrządzają szkody na mniejszym obszarze, a także mają możliwość skorygowania własnych błędów oraz mogą zostać odsunięci od władzy przez obywateli” (*Troxel v. Granville*, 530 U.S. 57, 93 (2000), zdanie odrębne sędziego A. Scalia).

²⁵ L. S. Adler, *Federalism and Family*, Columbia Journal of Gender and Law 1999, nr 8, s. 201.

w celu przygotowania modelowej regulacji odnoszącej się do ustrojów majątkowych małżeńskich, stoją przed nią różne cele. Choć jednym z nich jest ujednolicenie, modelowe ustawy są przyjmowane w celu implementowania rozwiązań uniwersalnych dla wszystkich stanów. W ten sposób modelowa regulacja dąży zwykle do ochrony określonych grup osób²⁶. Ostatecznie jednak modelowa legislacja służy raczej jako wzór, a nie zastępuje lokalnego prawa. Może ona wpływać na legislaturę stanową, nie wiążąc jej jednak, o ile legislatura stanowa nie postanowi, że modelowa ustawa obowiązuje w całości.

Na gruncie własności małżeńskiej, członkowie Komisji Jednolitego Prawa Stanowego (*Commissioners of Uniform State Laws*) przyjęli w lipcu 1983 roku ustawę dotyczącą jednolitego prawa majątkowego małżeńskiego (*Uniform Marital Property Act*, dalej jako UMPA)²⁷. Ta modelowa ustawa odnosi się tylko do ustrojów majątkowych małżeńskich, ale już nie podziału majątku w razie rozwodu. Ta ostatnia kwestia jest regulowana przez prawo stanowe, które albo wprowadza podział charakterystyczny dla wspólności majątkowej (*community property*) albo sprawiedliwy podział (*equitable distribution*) w razie niezawarcia umowy majątkowej małżeńskiej. UMPA nie reguluje również alimentacji pomiędzy byłymi małżonkami. Zamiast tego UMPA petryfikuje ustrój wspólności majątkowej opartej na wspólności dorobku. Zgodnie z modelową regulacją, małżonkowie są współuprawnieni w jednakowym zakresie do wszystkich praw majątkowych po „określonej dacie” (*determination date*), którą stanowi albo dzień zawarcia małżeństwa, albo dzień wejścia w życie ustawy modelowej, albo uzyskania miejsca zamieszkania w stanie, który przyjął modelową regulację. Wszelkie prawa majątkowe nabyte po tej dacie stanowią majątek małżeński z nielicznymi wyjątkami. Równe uprawnienia małżonków do praw majątkowych nie oznaczają równouprawnienia w zarządzie majątkiem. Podejście do tego zagadnienia wynika z różnej interpretacji wspólności majątkowej w poszczególnych stanach²⁸, choć ostatecznie niektóre stany, jak np. Wisconsin, przyjęły modelowe rozwiązania z pewnymi zmianami²⁹.

²⁶ N. K. Laughrey, *Uniform Marital Property Act: A Renewed Commitment to the American Family*, Nebraska Law Review 1986, nr 65, s. 120.

²⁷ 9A U.L.A. 97 (1983).

²⁸ P. N. Parkinson, *Who Needs the Uniform Marital Property Act?*, University of Cincinnati Law Review 1987, nr 55, s. 677.

²⁹ Na temat doświadczeń związanych z przyjęciem przez Wisconsin systemu opartego na UMPA zob. H. S. Erlanger, J. M. Weisberger, *From Common Law Property to Commu-*

Jak już wyżej zaznaczono UMPA jedynie odnosi się do ustroju majątkowego małżeńskiego, ale nie odnosi się do podziału majątku małżeńskiego w razie rozwodu, czy śmierci. To zagadnienie jest regulowane przez jednolitą ustawę dotyczącą małżeństwa i rozwodu (*Uniform Marriage and Divorce Act*, dalej jako UMDA) z 1970 i 1973 roku³⁰. UMDA, przyjęta przez Narodową Konferencję Komisarzy Jednolitego Prawa Stanowego (*National Conference of Commissioners on Uniform State Laws*)³¹, stoi na stanowisku sprawiedliwego podziału majątku małżeńskiego w razie rozwodu (*equitable distribution*), przyjmując rozwiązanie obowiązujące w większości stanów.

Z kolei Zasady ALI³² (*ALI Principles*) przyjmują odmienne podejście. Te zasady zostały spisane, aby maksymalnie dokładnie uwzględnić pojawiające się trendy w amerykańskim prawie rodzinnym³³. Przyjęto w nich obowiązujący w mniejszości stanów sposób podziału majątku, odrzucając sprawiedliwy podział na rzecz domniemania równego podziału (*equal division*). Przewidziano jedynie nieliczne wyjątki w tym zakresie, przykładowo w przypadku, gdy małżonek dokonywał niewłaściwych z punktu widzenia rodziny rozporządzeń finansowych (*financial misconduct*).

Inną regulacją modelową członków Narodową Konferencję Komisarzy Jednolitego Prawa Stanowego była przyjęta w czerwcu 1983 roku ustawa o umowach majątkowych małżeńskich (*Uniform Premarital Agreement Act*, dalej jako UPAA)³⁴. Regulacja ta z różnymi modyfikacjami została przyjęta

nity Property: Wisconsin's Marital Property Act Four Years Later, Wisconsin Law Review 1990, s. 769.

³⁰ Uniform Marriage and Divorce Act § 307 Alternatives A-B (zmieniony w 1973 r.), 9A U.L.A. 288 (1998).

³¹ Narodowa Konferencja Komisarzy Jednolitego Prawa Amerykańskiego (*National Conference of Commissioners on Uniform State Laws*) została powołana w celu przygotowania projektów jednolitych bądź modelowych ustaw (*uniform or model acts*), które prezentuje się legislatorom stanowym celem ich rozważenia i ewentualnego przyjęcia. Zob. N. G. Maxwell, *Unification and Harmonization of Family Law Principles: the United States experience* [w:] K. Boele-Woelki [red.], *Perspectives for the Unification and Harmonization of Family Law in Europe*, b.m.w. 2003, s. 257.

³² Instytut Prawa Amerykańskiego (*American Law Institute*) jest wiodącą, niezależną organizacją w USA, która zajmuje się badaniami m.in. nad wyjaśnianiem i reformą prawa amerykańskiego. Zob. www.ali.org.

³³ Na temat ALI Principles, w szczególności zasad podziału majątku w razie rozwodu zob. M. Garrison, *The Economic Consequences of Divorce: Would Adoption of the ALI Principles Improve Current Outcomes?*, Duke Journal of Gender Law and Policy 2001, nr 8, s. 119, 123.

³⁴ Uniform Premarital Agreement Act, 9A U.L.A. 379 (Supp. 1986).

w około połowie stanów³⁵. Sukces tej konkretnej regulacji związany jest z tym, że w większości stanów podejmowane są działania mające chronić swobodę małżonków w zawieraniu umów majątkowych małżeńskich, a UPAA w silny sposób chroni tę swobodę. Oczywiście poszczególne sądy mogą w różny sposób interpretować omawianą regulację³⁶.

Należy zaznaczyć, że zarówno sądy jak i ciała ustawodawcze przyjmują swobodę kontraktowania na gruncie umów majątkowych małżeńskich³⁷, które pozwalają małżonkom określić obowiązujący ich ustrój majątkowy oraz zasady odpowiedzialności nie tylko na wypadek rozvodu, czy śmierci, ale także w czasie trwania małżeństwa. W intercyzie małżonkowie mogą też przykładowo zdecydować o przeniesieniu jakiegoś składnika majątku do innej masy majątkowej. Możliwe jest dokonanie innego sposobu podziału majątku w razie ustania małżeństwa niż ten, który obowiązuje w danym stanie. Przyszli małżonkowie mogą zawrzeć intercyzę, w której zmieniają kwalifikację danego rodzaju praw majątkowych, który w ustroju ustawowym należałby przykładowo do majątku wspólnego³⁸. Taka szeroka swoboda umów majątkowych małżeńskich pełni ważną rolę w prawie rodzinnym poszczególnych stanów.

Reasumując, prawo rodzinne w USA jest zharmonizowane w mniejszym stopniu. Poszczególne stany różnią się ustawowymi ustrojami majątkowymi małżeńskimi. Podczas gdy zarówno umowy majątkowe małżeńskie,

³⁵ C. W. Willey, *Effect in Montana of Community-Source Property Acquired in Another State (And Its Impact on a Montana Marriage Dissolution, Estate Planning, Property Transfers, and Probate)*, *Montana Law Review* 2008, nr 69, s. 313, 365. Na temat zakresu modyfikacji dokonywanych w poszczególnych stanach zob. § 1615 California Family Code (West 2004), 750 Illinois Compiled Statutes 10/1 et seq. (West 1993) oraz Rhode Island General Laws § 15-17-6 (2003).

³⁶ Zob. np. *Bakos v. Bakos*, 950 So. 2d 1257, 1260 (Fla. Dist. Ct. App. 2007) (w orzeczeniu tym przyjęto, że intercyza zawarta dzień przed zawarciem małżeństwa może zostać unieważniona, ale poszkodowana strona może ją przyjąć); *Chubbuck v. Lake*, 635 S.E.2d 764 (Ga. 2006) (w tej sprawie sąd uznał, że intercyza była nieważna i nie podlega wykonaniu, jeżeli nie spełniono przesłanek ustawowych przy jej sporządzeniu w postaci obecności dwojga świadków); *Seherr-Thoss v. Seherr-Thoss*, 141 P.3d 705, 712 (Wyo. 2006) (rozstrzygając tę sprawę, stwierdzono, że prawo dotyczące wykonania intercyzy należy stosować do ich zawierania).

³⁷ W USA możliwe jest zawarcie majątkowej umowy małżeńskiej zarówno przed zawarciem małżeństwa (*premarital agreement*), jak i w czasie jego trwania (*marital agreement*).

³⁸ M. Ryznar, A. Stępień-Sporek, *To Have and to Hold, for Richer or Richer: Premarital Agreements in the Comparative Context*, *Chapman Law Review* 2009, nr 13, s. 27.

jak i modelowe ustawy próbują niwelować różnice występujące pomiędzy poszczególnymi stanami, zasada federalizmu skutkuje tym, że w gestii poszczególnych stanów pozostaje prawo rodzinne, co skutkuje różnicami w prawie rodzinnym w różnych częściach USA.

III. Unia Europejska

Obecnie z uwagi na częstsze korzystanie przez Europejczyków z możliwości łatwego przemieszczania się na całym kontynencie, a także podejmowania pracy, czy studiowania za granicą, coraz więcej kwestii rodzinnych nabiera wymiaru ponadnarodowego. Pojawiają się w związku z tym problemy między innymi związane z konsekwencjami majątkowymi zawarcia małżeństwa oraz jego ustania. Rodzi to potrzebę zastanowienia się nad harmonizacją prawa małżeńskiego majątkowego i jej zakresem³⁹. Te kwestie są wycinkiem szerszego problemu dotyczącego zagadnień prawnorodzinnych, na wstępie jednak zawężono zakres opracowania i tylko zagadnieniom dotyczącym ustrojów majątkowych małżeńskich zostaną poświęcone dalsze uwagi⁴⁰.

Przed wskazaniem na istniejące ponadnarodowe regulacje i podejmowane wysiłki harmonizacyjne należy zarysować główne rozbieżności, jakie jawią się na tle omawianego zagadnienia w Europie, i które mogą utrudniać harmonizację małżeńskiego prawa majątkowego. Należy zwrócić uwagę, że nie tylko występuje różnorodność ustawowych ustrojów majątkowych, ale także różnica pomiędzy podejściem do majątkowych konsekwencji małżeństwa w Anglii i w Europie kontynentalnej. W tych ostatnich państwach obowiązują przepisy dotyczące ustrojów majątkowych małżeńskich, które regulują stosunki majątkowe małżonków. Wyłączają one zastosowanie zasad ogólnych, co ma miejsce w prawie angielskim⁴¹. Zawarcie małżeństwa nie skutkuje w świetle tego prawa powstaniem szczególnego ustroju między

³⁹ Por. S. Leible, *Drogi do europejskiego prawa prywatnego*, EPS 2007, nr 8, s. 4 i n. Na uwagę zasługują zwłaszcza uwagi Autora na temat wielopłaszczyznowości prawa prywatnego w Unii Europejskiej, co skutkuje koniecznością rozwoju prawa kolizyjnego.

⁴⁰ Badania i prace nad harmonizacją prawa rodzinnego dotyczą różnych zagadnień, ponieważ „Europejczycy potrzebują europejskiego prawa rodzinnego” (E. Öricü, *A Family Law for Europe: Necessary, Feasible, Desirable?*, [w:] K. Boele-Woelki [red.], *Perspectives for the Unification...*, s. 572).

⁴¹ W. Pintens, *Marital Property Regimes in Europe*, [w:] *The Future of family property law in Europe*, b.m.w. 2010, s. 12.

małżonkami⁴². Takie podejście do skutków majątkowych małżeństwa może stanowić przeszkodę w działaniach harmonizacyjnych.

Ustawowe ustroje majątkowe małżeńskie w Europie⁴³ można podzielić na dwie zasadnicze grupy⁴⁴, a mianowicie ograniczoną wspólność majątkową oraz rozdzielność majątkową z odroczoną wspólnością⁴⁵. Pierwszy z ustrojów występuje na przykład we Francji, we Włoszech⁴⁶, czy w Polsce, a drugi przykładowo w Niemczech, czy w państwach skandynawskich. Ograniczona wspólność majątkowa charakteryzuje się występowaniem trzech mas majątkowych, a mianowicie majątku wspólnego małżonków oraz majątków osobistych każdego z nich. Każdy z małżonków zarządza samodzielnie swoim majątkiem osobistym, a przy zarządzaniu majątkiem wspólnym małżonkowie powinni ze sobą współpracować. Z kolei dla rozdzielności majątkowej z odroczoną wspólnością charakterystyczne jest to, że w czasie trwania tego ustroju między małżonkami występuje rozdzielność majątkowa, a w razie jego ustania, majątki dorobkowe tworzą wspólną masę podlegającą podziałowi między małżonkami⁴⁷. Szczegółowe rozwiązania dotyczące tych ustrojów różnią się w poszczególnych państwach, bądź to bardziej zbliżając się do wspólności majątkowej⁴⁸, bądź do rozdzielności⁴⁹. W przypadku ograniczonej wspólności kładzie się nacisk na równowagę pomiędzy niezależnością małżonków, solidarnością oraz uczestnictwem w zarządzie majątkiem także przez

⁴² Zob. np. G. Douglas, *An Introduction to Family Law*, Oxford 2004, s. 70.

⁴³ Szerzej na temat charakterystyki stosunków majątkowych małżeńskich zob. R. Süß, G. Ring, *Eherecht in Europa*, Angelbachtal 2006.

⁴⁴ Szerzej na temat porównania ustrojów w wybranych państwach europejskich zob. np. K. Boele-Woelki, *Matrimonial Property Law from a Comparative Law Perspective*, Amsterdam 2000.

⁴⁵ W. Pintens, *Europeanisation of Family Law*, [w:] K. Boele-Woelki [red], *Perspectives for the Unification...*, s. 9. Por. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006, s. 129–131.

⁴⁶ Szerzej zob. A. Stępień-Sporek, *Działalność gospodarcza z udziałem małżonków*, Warszawa 2009, s. 187–195.

⁴⁷ J. Ignatowicz, M. Nazar, *op. cit.*, s. 130–131.

⁴⁸ Przykładowo bardzo szeroki zakres majątku wspólnego występuje w prawie holenderskim. Zob. J. Chorus, P. H. Gerver, E. Hondius, *Introduction to Dutch Law*, b.m.w. 2006, s. 84.

⁴⁹ Por. np. K. D. Kerameus, P. J. Kozyris, *Introduction to Greek Law*, b.m.w. 2008, s. 184–185. Zob. także np. W. Pintens, *Marital Property Regimes in Europe*, [w:] *The Future of family property law...*, s. 12 oraz A. Stępień-Sporek, *Sharing of Accruals as the Best Solution for Marriage?*, [w:] B. Verschraegen [red.], *Family Finances*, Wien 2009, s. 369 i n.

małżonka, który nie osiąga dochodów. Z kolei w przypadku rozdzielności majątkowej istotne znaczenie ma samodzielność małżonków w zarządzaniu majątkiem, co sprzyja prowadzeniu działalności gospodarczej⁵⁰.

Rozbieżności dotyczą także podejścia poszczególnych państw członkowskich do umów majątkowych małżeńskich. W prawie angielskim traktuje się je jako umowy na wypadek rozwodu i nie mają one takiego samego znaczenia jak w Europie kontynentalnej⁵¹. Z kolei w Europie kontynentalnej są to umowy małżonków, na mocy których „małżonkowie dokonują wyboru ustroju majątkowego, jaki będzie regulował ich stosunki majątkowe”⁵². Występują również różnice pomiędzy zakresem autonomii stron w zakresie wyboru majątkowego ustroju małżeńskiego⁵³.

Prawo rodzinne jako takie nie należy wprawdzie do kompetencji Unii Europejskiej, ale nie oznacza to, że nie podejmowane są żadne działania, które uwzględniałyby mobilność społeczeństwa i wynikające stąd konsekwencje prawnorodzinne⁵⁴. Podstawowym celem w ramach Unii jest wprowadzenie odpowiednich reguł prawa prywatnego międzynarodowego oraz jurysdykcji i zasad wzajemnego uznawania orzeczeń, a ujednoczanie norm materialnych prawa prywatnego jest poza sferą prawa międzynarodowego prywatnego Unii Europejskiej⁵⁵.

Początkowo współpraca w sprawach cywilnych pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi łączyła się z ideą wspólnego rynku, a sprawy rodzinne „pozostawały poza głównym nurtem integracji”⁵⁶. Ta sytuacja

⁵⁰ W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 10.

⁵¹ W. Pintens, *Marital Property Regimes in Europe...*, s. 12.

⁵² Definicja umowy majątkowej małżeńskiej przyjęta w Zielonej księdze w sprawie kolizji przepisów w sprawach dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, w tym zagadnienia własności i wzajemnego uznawania, opublikowana w 2006 r. przez Komisję Europejską. Tekst w języku polskim dostępny na stronie: <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁵³ Np. dosyć szeroki zakres ma we Francji, a stosunkowo wąski w Niemczech, czy w Polsce, gdzie małżonkowie mogą wybrać jeden z ustrojów majątkowych wskazanych przez ustawodawcę. Zob. M. Ryznar, A. Stępień-Sporek, *To Have and to Hold...*, s. 42–55.

⁵⁴ Na temat problemów związanych ze zdefiniowaniem i określeniem zakresu europejskiego prawa rodzinnego zob. T. Sokołowski, *Europejskie prawo rodzinne – pojęcie, zakres, źródła oraz wykładnia*, EPS 2006, nr 5, s. 4 i n.

⁵⁵ Zob. np. C. Mik, *Międzynarodowe prawo rodzinne Unii Europejskiej na tle ewolucji współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] L. Ogiegiło, W. Popiołek, M. Szpunar [red.], *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 209 i n.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 212.

uległa zmianie wraz z powstaniem Unii Europejskiej na mocy Traktatu z Maastricht⁵⁷. Wprawdzie w tym traktacie nie poruszono wprost spraw rodzinnych, ale ogólna formuła traktowa pozwoliła na rozszerzenie współpracy sądowej w sprawach cywilnych.

Wzmocnienie tej współpracy przewidziano w Wiedeńskim Planie Działania Rady i Komisji z 1998 roku, który dotyczył sposobów optymalnego wykonania postanowień Traktatu amsterdamskiego dotyczących ustanowienia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Wynikiem tego planu była Konwencja z dnia 28 maja 1998 roku o właściwości i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich wraz z protokołem upoważniającym Trybunał Sprawiedliwości do dokonywania wykładni konwencji i sprawozdaniem wyjaśniającym dr Borrás⁵⁸. Wprawdzie nie weszła ona w życie, ale zwrócono uwagę na fakt, że integracja europejska ma nie tylko charakter gospodarczy, ale także wpływa na życie obywateli. W konsekwencji prawo rodzinne stało się częścią procesu integracyjnego⁵⁹. Zakres współpracy sądowej w sprawach cywilnych rozszerzył Traktat z Amsterdamu, który wszedł w życie 1 maja 1999 roku⁶⁰. Przesunął on problematykę współpracy państw członkowskich Unii Europejskiej w sprawach cywilnych z tzw. trzeciego filaru do tzw. pierwszego filaru (filaru prawa wspólnotowego)⁶¹. Współpraca ta objęła także prawo rodzinne⁶². Obecnie sprawy rodzinne objęte są kilkoma rozporządzeniami⁶³, wśród których należy przede wszystkim wymienić Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27 listopada 2003 roku dotyczące jurysdykcji oraz

⁵⁷ C. McGlynn, *Families and the European Union. Law, Politics and Pluralism*, Cambridge 2006, s. 155–156.

⁵⁸ O. J. 1998, C 221, s. 1, 2, 28.

⁵⁹ Szerzej C. Mik, *op. cit.*, s. 213–214.

⁶⁰ C. McGlynn, *op. cit.*, s. 158–160.

⁶¹ M. Domańska, K. Gonera, D. Miąsik, A. Płachta, W. Postulski, N. Półtorak, K. Weitz, A. Wróbel, *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005, SIP LEX. Zob. także W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 23. Ten ostatni Autor zauważa jednak, że samo to przesunięcie nie posunęło unifikacji materialnego prawa rodzinnego do przodu.

⁶² C. Mik, *op. cit.*, s. 216.

⁶³ Np. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1393/2007 z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów”) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 (Dz. Urz. UE z 2007 r., Nr L 324, s. 79), czy rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz. Urz. UE z 2001 r., Nr L 174, s. 1).

uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (Bruksela II bis)⁶⁴, przy czym rozporządzenie to stosuje się do rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, ale już nie do ich konsekwencji majątkowych⁶⁵.

Tych ostatnich zagadnień dotyka opublikowana w 2006 roku przez Komisję Europejską Zielona Księga w sprawie kolizji przepisów w sprawach dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, w tym zagadnienia własności i wzajemnego uznawania. Jej celem było rozpoczęcie dyskusji na temat „pojawiających się na poziomie międzynarodowym problemów prawnych w zakresie majątkowych ustrojów małżeńskich i stosunków majątkowych wynikających ze związków innego typu”. Badania wstępne zlecone przez Komisję Europejską w 2003 roku pokazały, że ponad pięć milionów obywateli europejskich mieszka na terytorium innego państwa członkowskiego niż państwo, którego są obywatelami, a liczba rozwodów międzynarodowych na terenie Unii wynosi około 170.000 rocznie⁶⁶. Obecnie należy przypuszczać, że te liczby są znacznie większe w związku z rozszerzeniem się Unii i zwiększoną migracją zarobkową obywateli nowych państw członkowskich, a więc tym bardziej uzasadnione jest kontynuowanie działań w celu zakończenia prac nad rozporządzeniem odnoszącym się do omawianej kwestii⁶⁷. W planie prac Komisji Europejskiej na 2011 rok przewidziane jest przygotowanie stosownej regulacji⁶⁸.

Podstawowe pytania, jakie postawiono w Zielonej Księdze dotyczyły m.in. tego, czy planowana regulacja ma dotyczyć tylko stosunków majątkowych małżonków, czy ma się odnosić tylko do stosunków istniejących w momencie separacji lub rozwiązania małżeństwa, czy także stosunków majątkowych w trakcie trwania małżeństwa, w jaki sposób określać prawo

⁶⁴ Rozporządzenie to uchyliło rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Bruksela II; Dz. Urz. UE z 2000 r., Nr L 160, s. 19). Bruksela II bis stanowiła istotny krok do przodu na płaszczyźnie tworzenia europejskiego prawa rodzinnego. Zob. C. McGlynn, *op. cit.*, s. 168.

⁶⁵ Szerzej na temat rozporządzenia i zakresu jego zastosowania zob. K. Boele-Woelki, C. González-Beilfuss, *Brussels II bis: its impact and application in the member states*, b.m.w. 2007.

⁶⁶ Zob. przywołane w Zielonej księdze (s. 3) badania kwestii majątkowego ustroju małżeńskiego oraz majątku par niepozostających w związku małżeńskim w prawie prywatnym międzynarodowym i prawie wewnętrznym państw członkowskich Unii.

⁶⁷ Zaznaczyć należy, że instrument ten ma obejmować nie tylko małżeństwa, ale także inne związki.

⁶⁸ Zob. http://ec.europa.eu/atwork/programmes/docs/cwp2011_annex_pl.pdf.

właściwe dla majątkowych ustrojów małżeńskich i czy małżonkowie powinni mieć prawo wyboru sądu, który będzie rozstrzygał ich sprawy. Ważnym aspektem, na który zwrócono uwagę był stosunek zasad wynikających z planowanego instrumentu do już obowiązujących reguł jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń, a także rejestracja i jawność majątkowych ustrojów małżeńskich. Na postawione w Zielonej Księdze pytania Komisja Europejska otrzymała odpowiedzi od ponad czterdziestu podmiotów, a ich podsumowanie zostało opublikowane na początku 2008 roku⁶⁹. W większości złożonych opinii wyrażono pogląd o konieczności odniesienia się do kwestii regulowanych tradycyjnie przez prawo prywatne międzynarodowe. Wskazano na konieczność regulowania nie tylko skutków majątkowych ustania małżeństwa, ale także stosunków majątkowych między małżonkami w trakcie jego trwania.

Omawiając działania związane z harmonizacją prawa rodzinnego należy zwrócić uwagę na wspomnianą na wstępie Komisję Europejskiego Prawa Rodzinnego, która składa się z ekspertów w dziedzinie prawa rodzinnego i prawa porównawczego, pochodzących ze wszystkich państw Unii Europejskiej, jak i innych krajów europejskich⁷⁰. Jej celem jest prowadzenie prac nad harmonizacją prawa rodzinnego poprzez badania prawnoporównawcze⁷¹, poszukiwanie wspólnych podstaw w celu rozwiązania problemów oraz analizę roli państw członkowskich Unii Europejskiej w procesie harmonizacji prawa rodzinnego⁷². Członkowie tej Komisji stoją na stanowisku, że harmonizacja prawa rodzinnego jest potrzebna chociażby w celu realizacji swobody przepływu osób⁷³. Komisja wybrała metodę pracy charakterystyczną dla

⁶⁹ Zob. *Summary of replies to the Green Paper on the conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the questions of jurisdiction and mutual recognition* na stronie: http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/summary_answers_com_2006_400_en.pdf.

⁷⁰ Komisja została założona przez sześcioro profesorów: K. Boele-Woelki (Utrecht), F. Ferrand (Lyon), N. Lowe (Cardiff), D. Martiny (Frankfurt nad Odrą), W. Pintens (Leuven), D. Schwab (Regensburg).

⁷¹ Metoda prawnoporównawcza wydaje się być podstawową metodą przy harmonizacji prawa rodzinnego, mimo pewnej krytyki, z którą ta metoda spotkała się w ostatnich latach. Zob. I. Schwenzer, *Methodological Aspects of the Harmonisation of Family Law*, *European Journal of Law Reform* 2004, nr 6, s. 145–146, a także K. Boele-Woelki, *The Roads Towards a European Family Law*, *Electronic Journal of Comparative Law* 1997, nr 1, s. 9.

⁷² Zob. <http://www.ceflonline.net>.

⁷³ W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 29.

amerykańskich *restatements* i w ten sposób formułuje zasady, które tworzą *iuris commune* analizowanych systemów prawnych i mogą stanowić źródło inspiracji dla krajowych ustawodawców⁷⁴. W przypadku braku możliwości ustalenia wspólnych rozwiązań, Komisja proponuje własne, w oparciu o podejście lepszego prawa (*better law approach*)⁷⁵. Zagadnieniem, którym aktualnie zajmuje się Komisja jest małżeńskie prawo majątkowe. Przygotowano raporty narodowe dotyczące tych kwestii, które mogą stanowić cenne źródło informacji dla poszczególnych państw zwłaszcza w sytuacji dokonywania reformy prawa majątkowego małżeńskiego. W 2010 roku Komisja przygotowywała zbiór zasad dotyczących stosunków majątkowych między małżonkami (*Principles regarding Property Relations between Spouses*)⁷⁶.

Warto również wspomnieć o rezolucjach Komitetu Ministrów Rady Europy, które mają pewien wpływ na kształt prawa rodzinnego w poszczególnych państwach starego kontynentu. Wśród nich należy wymienić m.in. rezolucję nr 78/37 z 27 września 1978 roku w sprawie równouprawnienia małżonków w prawie cywilnym⁷⁷. Wynika z niej konieczność eliminacji zasad, które skutkują uprzywilejowaniem jednego z małżonków. Zalecenia zawarte w tej rezolucji mogą zostać zrealizowane bez względu na to, w jakim ustroju majątkowym pozostają małżonkowie. Realizacja tych zasad może wpłynąć na ujednoczenie małżeńskiego prawa majątkowego niemniej jednak nie oznacza to jeszcze przyjęcia jakichś jednolitych regulacji, a jedynie realizację pewnych wspólnych założeń⁷⁸.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w Unii Europejskiej sprawy rodzinne są objęte współpracą sądową w sprawach cywilnych i dotyczą przede wszystkim wzajemnego uznawania oraz wykonywania orzeczeń. Wskazuje się, że w pracach nad pogłębieniem tej współpracy normy jednolite prawa materialnego mogą jedynie stanowić środki towarzyszące, jeżeli będą niezbędne do zagwarantowania skuteczności wzajemnego uznawania orzeczeń lub poprawienia współpracy w sprawach cywilnych⁷⁹.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 31.

⁷⁵ Na temat *better law approach* zob. np. E. Örücü, *op. cit.*, s. 561–562.

⁷⁶ K. Boele-Woelki, *Initial results of the work of the CEFL in the field of property relations between spouses*, [w:] *The Future of family property law in Europe...*, s. 13.

⁷⁷ Council of Europe Committee of Ministers, Resolution (78) 37 on Equality of Spouses in Civil Law.

⁷⁸ Por. W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 16.

⁷⁹ C. Mik, *op. cit.*, s. 222.

IV. Wnioski

Bez wątpienia wspólną cechą prawa majątkowego małżeńskiego w USA i w Europie jest różnorodność ustrojów majątkowych małżeńskich. Konieczne jest zatem podejmowanie działań, które pozwolą na rozwiązanie problemów związanych z migracją społeczeństwa oraz nabywaniem przedmiotów majątkowych w różnych państwach, bądź stanach, stąd podejmowane są działania zmierzające do ujednoczenia lub harmonizacji obowiązujących rozwiązań. Zakres tych działań nie może być jednak zbyt szeroki, ponieważ omawiana materia jest delikatna. Zwłaszcza w prawie rodzinnym istotne znaczenie mają ukształtowane przez lata nie tylko modele rodziny, ale i przywiązanie do określonych ustrojów majątkowych małżeńskich⁸⁰. Prawo rodzinne ma silne zabarwienie narodowe, a niekiedy jest nawet uważane za element polityki państwowej⁸¹. Społeczeństwo jest przywiązane do obowiązującej regulacji, a próby jej zmiany niejednokrotnie spotykają się ze sprzeciwem, czy niezrozumieniem. To chociażby było widoczne przy przygotowywaniu reformy prawa majątkowego małżeńskiego, dokonanej ustawą z 2004 roku. Zrezygnowano wówczas z zamiaru wprowadzenia jako ustroju ustawowego ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, bo jego wprowadzenie mogłoby nie zostać zrozumiane.

Z wyżej wskazanych przyczyn wprowadzenie jednolitej regulacji z zakresu prawa materialnego na poziomie unijnym, bądź ponadstanowym, na obecnym etapie nie jest raczej możliwe⁸², co nie oznacza jednak, że nie byłaby taka regulacja potrzebna⁸³. Zmiany zwłaszcza w prawie rodzinnym powinny być oparte na akceptowanych w społeczeństwie wartościach i stanowić swego rodzaju odpowiedź na oczekiwania społeczeństwa⁸⁴. Bardziej uzasadnione jest dążenie do wprowadzenia odpowiednich regulacji w prawie majątkowym małżeńskim na poziomie poszczególnych państw (stanów) i w przepisach do-

⁸⁰ Por. W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 12. Autor wskazuje, że prawo dotyczące stosunków majątkowych małżeńskich nie jest zbyt silnie związane z podstawowymi wartościami kulturowymi społeczeństwa, w czym upatruje uzasadnienie możliwości unifikacji tego prawa.

⁸¹ C. Mik, *op. cit.*, s. 224.

⁸² Por. N. G. Maxwell, *op. cit.*, s. 266.

⁸³ Zob. W. Pintens, *Europeanisation of Family Law...*, s. 27.

⁸⁴ Por. M. Garison, *The Economic Consequences of Divorce: Would the Adoption of the ALI Principles Improve Current Outcomes?*, *Duke Journal Gender Law & Policy* 2001, nr 8, s. 123.

tyczących jurysdykcji oraz wzajemnej uznawalności orzeczeń niż próbowanie wypracowania jednolitych rozwiązań merytorycznych. Ważnym krokiem w tym zakresie będzie opracowanie przez Komisję Europejską rozporządzenia dotyczącego kolizji przepisów w sprawach dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, które będzie jednym z pierwszych instrumentów unijnych obejmującym kwestie majątkowych ustrojów małżeńskich⁸⁵.

Z drugiej jednak strony prowadzone badania prawnoporównawcze mają istotne znaczenie, bo ich wyniki można wykorzystywać przy wprowadzaniu zmian w ustrojach majątkowych małżeńskich w poszczególnych państwach⁸⁶. W ten sposób także może dojść do ujednoczenia rozwiązań dotyczących ustrojów majątkowych małżeńskich w poszczególnych państwach, przy czym w tym przypadku skutek ten będzie realizowany od wewnątrz, co może mieć decydujące znaczenie dla powodzenia tego typu działań. W Europie podobnie jak w USA wydaje się być możliwe wypracowanie pewnych wspólnych standardów, które mogłyby stanowić wskazówkę dla ustawodawców krajowych⁸⁷.

Ciekawym rozwiązaniem w prawie amerykańskim są umowy majątkowe małżeńskie, które wskazują na prawo właściwe dotyczące konsekwencji majątkowych ustania małżeństwa, czy zmiany ustroju majątkowego małżeńskiego. W rozważaniach na temat harmonizacji prawa majątkowego małżeńskiego ten aspekt nie powinien ująć uwadze. Być może dobrym rozwiązaniem byłoby, aby małżonkowie wzorem prawa amerykańskiego mieli możliwość wyboru nie tylko jednego z ustrojów umownych, przewidzianych przez prawo danego państwa, ale także i prawa obcego, które reguluje ich stosunki majątkowe. W tym kontekście pojawia się problem ustalenia zakresu swobody małżonków i czy powinno się ją w jakiś sposób ograniczać, w tym także czasowo⁸⁸. Powyższe zagadnienie pojawiło się we wspomnianej wyżej

⁸⁵ Warto wspomnieć, że Francja, Luksemburg i Holandia ratyfikowały Konwencję haską o prawie właściwym dla małżeńskich ustrojów majątkowych z dnia 14 marca 1978 roku. Szerzej na temat tej konwencji zob. K. Mironowicz, *Konwencja haska z dnia 14 marca 1978 r. o prawie właściwym dla małżeńskich ustrojów majątkowych. Zakres zastosowania i metoda regulacji właściwości prawa*, KPP 2000, nr 3, s. 573 i n.

⁸⁶ Por. S. Leible, *op. cit.*, s. 8. Autor wskazuje na alternatywy dla ujednoczenia prawa w drodze legislacji. Wymienia możliwość opracowania *restatements*, czy ustaw modelowych, rozwijanie niezależnych od państwa *soft laws* przez uczestników obrotu oraz stworzenie europejskiego systemu odniesienia w formie europejskiego kodeksu cywilnego.

⁸⁷ E. Örtücü, *op. cit.*, s. 571.

⁸⁸ Por. Zielona księga, s. 7.

Zielonej Księżdzce i spotkało się z przychylnym przyjęciem uczestników debaty nad przyszłym instrumentem. Uznano jednak, że swoboda małżonków w tym zakresie powinna być ograniczona w odniesieniu do prawa, które może zostać wybrane przez strony, jak i formy, w jakiej powinien zostać dokonany ten wybór⁸⁹.

SUMMARY

THE HARMONIZATION OF MATRIMONIAL PROPERTY LAW IN THE UNITED STATES AND THE EUROPEAN UNION

This article considers the harmonization of matrimonial property law in the United States and the European Union. In the United States, family law is within the domain of the individual states, which have adopted different approaches to matrimonial property law. Although uniform model legislation has been proposed, federalism, or the balance of power between the states and the federal central authority, ultimately facilitates the differences among the states' approaches to this issue. In the European Union family law is regulated on the level of individual countries as well. Nonetheless, there have been recently taken efforts within the European Union to achieve greater harmonization of matrimonial property law, particularly in the light of the many matrimonial property regimes currently in existence. Therefore, by considering this issue in the comparative context, this article seeks to offer insights into the methods and consequences of the harmonization of matrimonial property law.

⁸⁹ Zob. *Summary of replies to the Green Paper on the conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the questions of jurisdiction and mutual recognition*, s. 4–5.

